

jednu posve originalnu i zanimljivu Chiusanovu usporedbu: "Apokalipsa je kao u životu posljednja noć pred vjenčanje. Tko posve čisto živi, ne upušta se u anticipaciju bračnog života. Mnogo zbog toga trpi; nestrpljiv je očekujući čas radosne ljubavi življenje u Bogu". On, dakle, ovo teško apokaliptičko iskustvo vidi u zaručničkom smislu. Ono je samo preludij velikom vjenčanju s Bogom. Jasno, da je ovaj preludij sav u nestrpljivom očekivanju, ali neće trajati dugo.

U svome razgovoru s Chiusanom, što ga je vodio Antonio Ungenti za list *Il Rosario* (čime se ovdje služimo), upitan je što je s onima koji su *male vjere*, koji su je izgubili i koji se osjećaju nesigurnima? Njegov odgovor i savjet je odlučan: Treba se neposredno susresti s Evanđeljem. "Oni koji su izgubili vjeru radi religioznih (teoloških) polemika i čitanjem protivne literature, treba da u ruke uzmu Evanđelje i da ga *zdušno* čitaju. Tamo će pronaći najveću, štoviše jedinu pravu revoluciju svih vremena, koja se sastoji u ovome? Bog se preko Isusa stavlja u našu službu i sav se predao svima." Tako ovaj ugledni Talijan njemačke duhovne i intelektualne formacije vidi lijek za boli našega vremena, među ostalim: u vraćanju nevjernika ili mlako vjerujućeg čovjeka Bogu, u shvaćanju da mu je potrebna Božja i ljudska nježnost i pomoć, nasuprot posvemašnjoj seksualne neobuzdanosti, okrutnosti, moći i nestrpljivosti. Jednostavno ali mnogo!

Petar Zdravko Blajić

FESTINA LENTE, U IME BOGA

Dobro je što je u *Crkvi u svijetu*, Split, 1992/3 (str. 167-170), zazvonilo zvono "znaka vremena": Ivo DERADO, *Ekološki problemi zahtijevaju "novu" teologiju*. Suočimo se s tom, djelomično lucidnom, a u cijelosti dobronamjernom kritičkom analizom tematike o kojoj je riječ.

Autor je Splitsanin, naš domaći nadaleko priznati znanstveni-prirodoslovac, fizičar, "prije četrdeset godina" (167) student teologije i, u sklopu nje, filozofije na Teologiji u Splitu. Osnovna misao njegova kritičkog pogleda je dvostruka poruka suvremenim teolozima.

Prva je ova, kantovska (makar Kant imenom nije spomenut), da se suvremeni teolozi, "pogotovo splitski" (167), već jednom trgnu i prestanu "donkihotski" (168) baviti pseudoproblemima, trasiranjem filozofskih putova Tome Akvinskog do egzistencije Boga, čime se uporno bave s tolikim žarom, da bi se sam "doctor angelicus" (167) među njima osjećao "kod kuće" (167).

Druga poruka glasi, da se na području etike-moralke ne treba primarno baviti odnosom čovjeka prema čovjeku, "meduljudskim odnosima" (180), nego odnosom čovjeka prema prirodi; "ekološka moralka mora biti u prvom planu" (170), pa u tu svrhu suvremena, "nova" teologija mora udovoljiti potrebi formiranja "doctor-a ecologicus-a" (170). Doctores eco-

logici morali bi se boriti protiv iluzornog uvjerenja kako će trijumf tehnologije, znanost, s vremenom riješiti sve probleme, jer baš ta iluzija je prouzrokovala zagađenje, "uništenje našeg okoliša do kritične mjere. Ovdje mislim na uništenje 'dobronamjernom' tehnologijom, a ne na uništenje ludilom, kao što je primjer u Hrvatskoj i Bosni kroz ovo uvozno ludilo." (168).

Autor nije, držim, opazio da u navedenom primjeru *nema ludila*, nego "ludila", koje, kako bi rekao Shakespeare, luduje "metodički". Zbog toga naivno zvuči ova autorova proročanski lucidna *dijagnoza*, koju, zbog te naivnosti, slijedi nimalo lucidna, mutna terapija:

Dijagnoza: Početkom slijedećeg tisućljeća, "ako ne dođe do (...) razumnog ograničenja broja stanovnika, približit ćemo se broju stanovnika, kojeg brod Zemlja ne može dalje uzdržavati, pa i kod najidealnije i najhumanije raspodjele zemaljskih dobara (...) Prije nego kruha nestat će pitke vode." (str. 169).

Terapija: "Nova" teologija, doctores ecologi, trebali bi sebi staviti u zadatak da podupiru "shallow ecology" (170), koja zahtijeva zaustavljanje kvantitativnog rasta ekonomije "razvijenih zemalja" (170), primjerice povećanje broja tvornica, uz orijentaciju na kvalitativni rast, npr. zamjenu prljavih tvornica sa što manje prljavim (posve čiste su nemoguće!) - a u "zemljama u razvoju" (170), makar i što čišćih tvornica.

No, po mom mišljenju, u glave tehnologijom siromašnih ljudi uvoziti demistifikaciju industrije i ograničavanje broja stanovnika, tj. ograničavanje broja ruku koje će zemlju motikom kopati i slobodu makar pračkom braniti, na ovom je stupnju evolucije humanizma na kugli zemaljskoj, "brodu Zemlji" (kako kaže autor), *mutatis mutandis*, isto što i uvoz onog "ludila" u Bosnu.

Teologija se, držim, mora boriti s jedne strane protiv takva uvoza, raskrinkavajući "metodiku" onog "ludila", a s druge strane, zajedno s kantovski agnostičkim humanistima, oslonom na Kantov kategorički imperativ i postulat Boga, mora se primarno boriti za što humaniju evoluciju "međuljudskih odnosa", ili, što je u našem slučaju isto, za što pravedniju "raspodjelu zemaljskih dobara", tj. za zajedničku nam "majku Zemlju" (170), čineći je da svakome, na svaki način, bude što manje mačeha. Autor lucidno, umno kaže: "Uspjeh evolucije leži u principu festina lente" (169). *Teologija*, dakle, treba u ime Boga poticati razvijene, bogate da se žure u pomoć siromašnima, a nerazvijene, siromašne, da nestrpljivošću ne ometaju žurbu bogatih. U ime kantovski postuliranog Boga, koji će sa svojom Dobrotom i Moću bdjeti nad onim "festina" i nad onim "lente", da nagradi što treba nagraditi i kazni što treba kazniti!

No, umjesto da ovaj postulat stavimo kao neku nadasve lijepu umjetničku sliku na zid, je li ga moguće uokviriti u neki "dokaz"?

U našem, specifičnom, slučaju riječ je o tome da se suvremeni teolozi ("pogotovo splitski") jalovo drže tomističke paradigme uzroka i posljedice, "Jer to je, misle oni, jedan od najuvjerljivijih putova za dokaz egzistencije Boga" (168). Oni, međutim, ne znaju da "deterministički red u prirodi doživljava revanš KAOSA (...) da u prirodi dominira kaos, gdje slični uzroci nemaju slične posljedice" (168).

Neka bude (dato non concessio) da čak jednaki uzroci nemaju jednake posljedice. Uza sve to ostaje činjenica da su faze evolucije svemira kao cjeline (današnji, jučerašnji, prekjučerašnji...svemir) slijedile vremenski jedna poslije druge.

Doctor angelicus je držao da bi "najefikasniji" put do dokaza egzistencije Boga (i ujedno ustuk *panteističkom* "bogu") bio onaj, koji bi se oslonio na dokaz o nužnom početku, prvoj po redu fazi, startu sveukupne evolucije svijeta kao cjeline, sveukupnog gibanja, ili kako bismo mi rekli, energije u svijetu kao cjelini; odnosno, svijeta kao cjeline, ako tvar bez energije, gibanja ne može postojati. No, Akvinac je držao da filozofski dokaz o nužnom početku evolucije svijeta nije moguć. Žučno se, poglavito u svom djelu *De aeternitate mundi contra murmurantes* borio protiv suprotnih mišljenja.

Ja sam sebe ubrojio u te "mrmljače (murmurantes)". To sam učinio, na svoj način, tj. zamrljao sam argumentirano, na primjer u članku: J. B. MARUŠIĆ, *S Akvincem, protiv Akvinca, o nužnom početku evolucije tvarnog svijeta - kritički osvrt na suvremeni dijalog naših domaćih autora*, Vjesnik nadbiskupije splitsko-makarske, Split, 1983/4, (str. 38-48).

No evo, kao dodatak, i mog *najsvežijeg mrmljanja* na račun Akvinca:

"Lijevo i desno od nas proteže se cesta u nedogled. Iz lijevog smjera do nas doputuje trokolica: sva joj kola jednaka opsega, sva međusobno zupčanikom povezana, sva ostavljaju trag na cesti kojom prođu (...).

Svako kolo napravilo je jednako mnogo okretaja - pa im tragovi na cesti moraju biti jednako dugi.

Ako početka, starta ne bi bilo, onda se sva tri traga podjednako protežu cijlom beskrajnou dužinom lijevog smjera ceste, a na dolasku je trag srednjeg kola za dužinu trokolice duži od tragova stražnjih kola (...).

Takva kontradikcija ne može biti ostvarena." (J. B. Marušić, *U početku stvori Bog...*, Split, 1992, preklopnica, 4 stranice).

Juraj Božidar Marušić
(U Splitu, 10. XI. 1992. dok Bosna gori).